

REPUBLIKA

MJESOČNIK ZA KNJIŽEVNOST, UMJETNOST
I DRUŠTVO

KAZALO

- Branimir Bošnjak: *Razdoblje bipolarnosti svijeta i njegove „nedovršene velike meta-price“* / 3
Lujo Medvidović: *Sedam novih pjesama* / 11
Dunja Robić: *Tri kratke priče* / 16
Maciej Falski: *Identitet iz krvi i zemlje*
O romanu „Ognjiste, Mile Budaka“ / 26
Jordan Hadži Konstantinov-Džinot: *Pismo Džinota*
Topčedetova N. P. / 40

- Tema broja: MUKA ČOVJEKOVA, MUKA BOŽJA
Adalbert Rebić: *Trpljenje i progostvo Vukovaraca u svjetlu Biblije* / 45
Ivan Šaško: *Kršćanska liturgija i žrtva – povijesnost i obrednost*
Poseban ovrt na euharistijsko slavlje / 54
Zvjezdana Timet: *Muka Gibsonova* / 73
René Girard: *O Psiju Mela Gibsona* / 81
Ante Stamać: *Getsemanski vrt Siniše Glavaševića* / 87

- Ljubica Benović: *Naklonost* / 91
Irena Lukšić: *Cvijeće za sestru neznanog junaka* / 95
Tihomir Živić: *Priziv duhova prošlosti, novi historizam*
Stephena Jaya Greenblatta / 104
Tomislav Marijan Bilosnić: *Iz ciklusa Ponočni tigari* / 114

GODIŠTE LX BROJ 7-8 ZAGREB, SRPANJ/KOLOVOZ 2004.

REPUBLIKA, mjesečnik za književnost, umjetnost i društvo
Izdaju Društvo hrvatskih književnika i Školska knjiga d.d.

Izдавač zastupa Sunakladničko vijeće: Željko Knežević, Dragomir Maderić,
Slavko Mihalić i Ante Žužul

Glavni urednik Ante Stamać
Odgovorni urednik Milan Mirić
Urednik Antun Pavlović
Tajnica redakcije Nevenka Žvan

Uredništvo Trg bana J. Jelačića 711, 10000 Zagreb, tel. 4816-931
Uredništvo prima srijedom od 12 do 14 sati. Rukopis ne vraćamo.
Cijena broja 15 kuna. Godišnja preplata 120 kuna.
Uplata na ziro-račun: Zagrebačka banka, 2360000-1101 361393 poziv na broj 2003-102. Preplata
za inozemstvo 50 US \$ na devizni račun kod Zagrebačke banke, Zagreb 2500-32077-1 (SWIFT
ZABA HR2X. Poštarska plaćena u gotovini. Tisk: GZH, Zagreb

Casopis je registriran pri Republikom komitetu za informiranje pod brojem
842/2. Osnivač: Nakladni zavod Hrvatske, 1945.

Tihomir Živić

Priziv duhova prošlosti:
novi historizam Stephena Jaya Greenblatta

Zamrišavanje povijesti

"Radeći na granicama znanja (...) na takav način da [prelazi] konvencionalne granice specijalnosti" ("working on the frontiers of knowledge [...] in such a way that [he crosses] the conventional boundaries of the specialties"), Stephen Jay Greenblatt već gotovo tri desetljeća nastavlja oblikovati smjerove ne samo američke književne kritike ranoga suvremenog razdoblja već i povijest književnosti i znanost o književnosti općenito. Riječi su to predsjednika Harvardske sveučilišne Neila L. Rudenstinea prigodom Greenblatova imenovanja harvardskog predavačem s najuglednijom profesorom Johna F. Cogana ml., objavljene u *Glazniku Harvardskoga sveučilišta (The Harvard University Gazette)* 21. rujna 2000. u uredničkom članku naslovrenom „Greenblatt imenovan sveučilišnim profesorom humanističkih znanosti“ ("Greenblatt Named University Professor of the Humanities").

Sručnjak za englesku renesansnu književnost, Greenblatt je urednik Nortonovih shakespearejskih izdanja i 7. izdanja *Nortonove antologije engleske književnosti (The Norton Anthology of English Literature)*, član Američke akademije znanosti i umjetnosti (*American Academy of Arts and Sciences*) i nositelj brojnih priznanja. Dobitnik je stipendije Jamesa Williama Fulbrighta i Woodrowa Wilsona, Nagrade Jamesa Russella Lowell-a Američke udruge za suvremeni jezik (*James Russell Lowell Prize of the Modern Language Association of America*), Nagrada Britanskoga savjeta za humanističke znanosti (*British Council Prize in the Humanities*), nagrade Lloydia Mifflina i Michaela E. Portera, potpore Državne založbe za humanističke znanosti (*National Endowment for the Humanities, NEH*) za mlade humaniste, Mellonove nagrade za istaknutog humanista (*Mellon Distinguished Humanist Award*), te istraživačkih potpora Američkoga vijeća učenih društava (*American Council of Learned Societies*) i

zaklade Johna Simona Guggenheima i Georgea A. Howarda i Elize Howard. Postao je inače dijelom harvardskoga predavačkog osoblja još 1997. nakon predavaštva na Berkeley i gostovanja na Oxfordu te sveučilištima u Kyuu, Bologni, Firenci, Berlinu i Pekingu. Greenblatt je i dr. h. c. na Sveučilištima Cambridge i Yale.

Kao „otac novoga historizma“, član je pak uglednih saveza poput newyorkške Američke udruge za suvremeni jezik (*Modern Language Association of America, MLA*), newhavenskoga Berzeliusova društva (*Berzelius Society*), yaleškoga Elizabethanskog kluba (*Elizabethan Club*), newyorkškoga Američkog renesansnog društva (*Renaissance Society of America*) i washingtonske *Phi Beta Kappa* i svjetski priznati znanstvenik. U navedenoj članku o Greenblatu Neil L. Rudenstein nastavlja:

Iako je vezan uz osobit povijesni pristup proučavanju književnosti, njegov stvarni doprinos znatno nadilazi sve što je prvenstveno metodološko. Povrh svega, on književne tekstove čita kao zivuće i značajne umjetnine, a to čini s velikom pronicljivošću i osjećajnošću. (...).

Zanimljivo je stoga primjeriti i koliku odgojiteljsku skrb Stephen Jay Greenblatt pokazuje prema mlađim suradnicima. Kao predsjednik Američke udruge za suvremeni jezik, Greenblatt se dapaće 8. srpnja 2002. prouđenim pismom svekolikome članstvu osvrće na zahtjev za primitimk sveučilišnih novaka u stalno zvanje istom nakon objave prve knjige.

Stošiće, upravo je Stephen Jay Greenblatt isti onaj znanstvenik koji se za momaštva kao izviđač družio s Artom Garfunkelom i Paulom Simonom, kao sveučilištarac prijateljevao sa sudioškom američke predsjedničke uteke 2000. Josephom Isadrom Liebermanom, po yaleskomu viđenju znao Thomasa Stearnsa Eliota, a na Koledžu Pembroke nastupao s kasnijim monty-pythonomicima.

Kao učenik massachusettskoga newtonskog nastavnika Johna Harris, Greenblatt u vlasitoj „kulturnoj poetici“ ("cultural poetics") tvrdi kako u životu, pa tako ni u povijesti ka njegovoj sastavniči, ne postoji nikakva savršena susjednost niti konačna svrhnjost, nego bi prvenstveno valjalo govoriti o svojevrsnoj „drustvenoj prisutnosti“ u nekome tekstu¹. Tako u svojim razmatranjima o Greenblatu zaključuje i prof. Wil M. Verhoeven s Fakulteta za književnosti (*Faculteit der Letteren*) u nizozemskome Groningenu.

¹ Ivi, „While he is associated with a particular historical approach to literary studies, his real contribution goes well beyond anything primarily methodological. Most of all, he reads literary texts as living and significant works of art, and he does so with great acumen and sensitivity (...).“

² V. opinije: Stephen Jay Greenblatt, *Istor u stalin zvaničje bez knjige?* (Tenure Without a Book), *chronicle.com/jobs/2002/07/2002070201c.htm*.

³ Up. o tome: Jonathan Goldberg, *Jakov I. i politika književnosti: Jonson, Shakespeare, Donne i njihovi tvrđenja (James I and the Politics of Literature: Jonson, Shakespeare, Donne, and Their Contemporaries)* (Baltimore: Johns Hopkins UP, 1983).

Objedinjujući u svome novohistoričkom radu i isčitanju književnih djela društveno-povijesna mrtvišta s onima svojstvenima antropologiji i govorči o našem sporom napretku, susljestnosti i ukorijenjenosti, Greenblatt u spomenutome članku svjedoči:

Moj je dubinski, neprestani interes odnos između književnosti i povijesti, proces kojim neke iznimne umjetnинe bivaju odjednom umetnute u izrazito specifičan svjetski svijet i naizgled se iz tog životnog svijeta izlaže. Neprekidno sam zapajan nepozatočivošću čitanja djela koja kađu sa adresiraju, osobno i intimno, mene, a ipak su ih napisali ljudi koji su se odavno prevorili u prah. (...) Kasno 20. stoljeće, sa strmoglavnim kolapsom režima koji su službeni priglisi mogli pripovijest o povijesnoj neizbjegljivosti, trebalo bi biti dovoljnim podstjenikom da se neocjevane transformacije, zatvaranja ponovno posredovanja i izmenadbi prijelomu u najmanju ruku jednako bitni za povijest, uključujući i književnu povijest.²

Trenutak izgubljenih paradigm

Osnovno je Greenblattovo polazište korijenita preuređba pojmovlja same kulture, koja je za nju, budući da djičuje „prema onome što se čini suprotnim stvarima: ograničenju i pokretljivosti“ (*toward what appear to be opposite things: constraint and mobility*), znatno više dooli pukii zbroj društvenoga čudoreda, običajnosti, „sposobnosti i navika“ (*"capabilities and habits"*), umjetnosti (uključujući naravno i književnost), vjerovanja i zakonomjernosti. Govoreći o granicama tih kultura, Greenblatt se osvrće na njezino tvorbivo praksu i uvjerenje kao mjerila sveobuhvatnoga društvenog nadzora, koji, u slučaju povijede uvriježenoga ponasanja, osim neodobravanja može uključivati i strože korake, poput podzorivosti, podsmijeha i naposljetku pojedinečile ili skupinske (sudbene) osude i izopćenja, ali može podrazumijevati i nagradu, povahu i promaknuće radi tih ili dosljednije pridržavanju pravila. Iako se u prvi mali čini protuslovnim, ljudska je kultura, prema Greenblatu, u područjima „društvene neprihvatljivosti“ ograničujuća, ali istodobno jamči društvenu pokretljivost, pokusajući, pravo na pogrešku i vrlo slobodoumno stvaralaštvo u svim ostalim „društveno prihvativim“ granama¹¹. Takva je kul-

² Iznovni glas: „My deep, ongoing interest are in the relation between literature and history, the process through which certain remarkable works are at once embedded in a highly specific life-world and seem to pull free of that life-world. I am constantly struck by the strangeness of reading works that seem addressed personally and intimately, to me, and yet were written by people who crumbled to dust long ago... The late 20th century, with the precipitous collapse of régimes that had officially embraced a powerful narrative of historical inevitability, should be a sufficient reminder that unexpected transformations, drastic rewrites of histories and histories themselves are at least as essential to history, including literary history.“

³³ V. podrobije: Stephen Jay Greenblatt, *Kultura* ("Culture"), Donald Keery, (ur.), *Kontekst za kritiku* (Contexts for Criticism), 3. izd. (Mountain View, CA: Mayfield, 1998), str. 478; 480.

106

vrhunskih pisaca i umjetnika koji su živjeli daleko od nas u prostoru i vremenu. Stoga što su oni, uz književnike rođene u Americi poput Wala Whitma i Hermina Melvillea, Williama Faulknera i Tona Morrison, bitne osobe u našoj kulturi. Oni odašilju presudne vrijednosti, postavljaju teška pitanja i doprinose potrazi za srećom koju smatramo dijelom svoga nacionalnog prirođenog raka. Ukoliko ta sreća neće biti omdaha sveduča samo na materijalne objekte, ukoliko treba imati i moralni, duhovni i estetski sadržaj, tada naša zemlja treba humanističke znanosti. (...) Za razliku od mnogih naroda, nemamo jednu dominantnu kulturnu tradiciju, nemamo slijednjuci mita i podrijeteljima, nemamo jedinstveni skup pjesama i plesova koji naročito daju kolektivni identitet. Naša snaga leži u našoj raznovrsnosti i našoj pokretljivosti, a upravo je vrijednosti čine humanističke znanosti tako životinama. Jer svoj identitet ne dobivamo skrozno, naprotiv, obvezni smo se oblikovanju.³

Greenblatt su napose iz nežidovskih krugova ipak znali pribavljati da iz ovakvoga svog novohistoričkog uvida i tvorbe misli (pre)često ispušta značenje kršćanstva i Crkve, napose one zapadne. On je to odbacivao, obrazlažujući svoj postupak težnjom za nesvrstanost i tvrdiće da je „talaka samovisnost bila raširena među elitem u klasičnom svijetu“ (*“such self-consciousness had been widespread among the elite in the classical world”*), no da je kršćanstvo upravo svojom težnjom za imenovanjem „proizvelo rastuću sumnju u čovjekovu moć oblikovanja identiteta“ (*“but Christianity brought a growing suspicion of man’s power to shape identity”*).

O tome će Greenblatt u *Cudenim posjedima: čudu Novoga svijeta (Marvellous Possessions: The Wonder of the New World, 1991)* uvodno zapisati:

razumijeva odricanje od rodnoga imena – brisanje stranoga, možda demon-skog identiteta – i stoga vrstu novotvorbe; ono je istodobno egzorcizam, posvojenje i dar.⁴

Medutim, to i nije posve točno, pa se današnji ocjenjivač s tom tvrdnjom vjerojatno ne bi mogao u cijelosti složiti. Sarah Beckwith u harvardskome

3 Rev. ... But why should any American tax dollars go to encourage the study of English playwrights who died in 1616 and never set foot on our shores? Why, for that matter, Dame de Cervantes, Jane Austen or Tolstoy, or hundreds of other towering writers and artists who lived far from us in time and space? Because they, along with American-born writers like Walt Whitman and Herman Melville, William Faulkner and Toni Morrison, are essential figures in our culture. They transmit crucial values, ask difficult questions, and contribute to the pursuit of happiness that we claim as part of our national birthright. If that happiness is not going to be instantly reducible to material objects, if it is to have a moral and spiritual and aesthetic content, then our country needs the humanities. (...) Unlike many nations, we have no one dominant cultural tradition, no unifying myth of origin, no single set of songs and dances that confers upon us our collective identity. Our strength lies in our multifariousness and our mobility, and it is precisely these qualities that make the humanities so vital. For we do not receive our identity ready-made; instead we are obliged to fashion ourselves.

⁴ U izvorak: 'The founding action of Christian imperialism is a christening. Such a christening entails the cancellation of the native name – the erasure of the alien, perhaps demonic, identity – and hence a kind of nothing new; it is at once an exorcism, an appropriation, and a gift.'

tura – a samim time i književnost, kao njezina bitna povijesna sastavnica – za pravo „mreža posredovanja“ ("network of negotiations") i raznjenje posebno kodiranih „priča“.

Budući da je naspram ostalih književnih vrsta upravo devetnaestostjetni (a umnogome i dvadesetstoljetni) europski i sjevernoamerički roman odigrao ulogu sveobuhvatnoga društvenog pregleda, najvećim bismo sastavljaćima, posrednicima iz „društvenih razmjjenjivačima“ takvih „priča“ mogli doista smatrati vrsne pise. Kako književnost jest jedna od važnih „odgojiteljica društva“, raščlanjujući neki roman, napose onaj starijega nadnevka, novohistorističku bism se dađe premdvenom trebalo zapitati što je u njemu za nas, nowyevske čitatelje, najuyerljivije, odnosno kakvu praksu i uzroke ponazanje zagovara njegov tvorac i kalva je, zbog različitih društvenih poimanja, razlučnica između našeg vrijeđenosnog sustava i vrijednosnoga sustava pročitanog djela u smislu ljudske pokretnosti i slobodounnosti.

Kako smo već spomenuli, novi historizam neko književno djelo uvijek razmatra unutar njegova povijesnog konteksta te pojašnjava kulturne uvjetne njegova nastanka i općenite književne proizvodnje, zadržavajući se navlastno na mijenjanu tumačenja i vrednovanju dotične umjetnine. Riječju, novi historizam nikad ne staje na puksnu pojašnjavanju nekog romana samom povijesku, iako književnost nije nikakvom „napotnivijem“ pojava. Književni je tekst samo jedan u nizu povijesnih tekstova, primjerice onih mislilačkih i znanstvenih o ljudskoj biti i sl. Svojim je međudjelovanjima književni tekst kao sastavnica uklapljen u širi povijesni kontekst, a budući da postoji razliku tekstovi, i proučrjači i razlike među njima posve su uobičajeni i u slučajevima kada govore o istom sadržaju. Dalje, odče pre vrijednosti i „općeprihvatiće“ smisla za ljetopis vrlo rastresljiv pojmovi.

Prema Greenblattu, tvorac (ne)književnoga teksta može se, dodušno, odupriati odredbenome stranjivanju unutar povijesno utvorenog stana društvene prosvjednosti ili ga moguće zeljeti zadržati. No kao što je, primjerice, i pišuće „državotvorstvo“ njegov posve pravovajan stav, vrlo je teško potvrditi postojanje u cijelosti „nesvrstanoga“ teksta. Niti su naš svijet i njegova društvena posve neprjemljiva, niti je povijesni razvrtaj istobran s trenutnačom društvenom prosvjećenošću, ističe u svojim napomenama Greenblatt. Budući da je svaki tekst zapravo gipko dlanje najrazličitijih niti društvene blžije, ne bismo se trebali „uvrditi“ u isčitanju njegovih značenja, već bi prije svega valjalo razmotriti kakav je njegov utjecaj.

U obraćanju američkome Predstavničkom domu (*US House of Representatives*) 6. travnja 2000. u ime Državnoga saveza za humanističke znanosti (*National Humanities Alliance*) Greenblatt stoga svojim sunarodnjacima pozručuje:

Zašto bi jedan američki porezni dolar odlazio za poticaj proučavanja engleskoga dramatičara koji je umro 1616. i nikad nije kročio na našu obalu? Zašto, dakle, Dante ili Cervantes, Jane Austen ili Tolstoj ili stotine drugih

107

Casopis o srednjovjekovini i ranim suvremenim studijima (*Journal of Medieval and Early Modern Studies*, JMEMS) u članku "Hamlet Stephen Greenblatt i oblici zaborava" ("Stephen Greenblatt's *Hamlet* and the Forms of Obliviation") iz siječnja 2003. posebice govori o Greenblattovu zanemarivanju (nvlascito u anglikansko i katoličkoj) vjeće u razdoblju elizabetanskoga doba. Što je Greenblatova "smamooblikovanje" ("self-fashioning") o kojem govori Greenblatt, bio je već istaknuto zamjetna sastavnica pokrštenoga starogrčkog i staromanskog života.

Svoje je "znanstveno bezbožstvo" Greenblatt ipak pokušao objasniti još u uvodu *Shakespearovih posredovanja: optoka društvene energije u renesansnoj Engleskoj* (*Shakespearean Negotiations: The Circulation of Social Energy in Renaissance England*, 1988):

Izgleda da je stav za kojeg mi se činilo da mi prirodno nadolazi kao nedozvoljeno sveučilišnom bruciju u Americi sredinom 20. st. bio zamalo dojeplo nezamisljiv najsmješnijim filozofskim umovima kasne feastiostaljene Engleske. (...) Ne tvrdim da je atezam bio doslovce nezamisljiv u kasnije 16. st. nego da je radnje bio gotovo uvijek zamislivan samo kao pominio o nečemu drugome. To je jedna od njegovih privlačnosti, kao prema: atezam je karakteristično obilježje drugogomu.²

Postavljeno je pitanje zašto je i u vrtoglavoj računalnoj današnjoj uopće vrijedno tako se nepristrano, podrobno i značajni osvrati na umjetnost, pa onda naravno i na književnu djelu kao samu jednu od njihovih pojavnosti. U poglavljaju „Kultura“ (*Culture*) u knjizi Kritički pojmovi znanosti o književnosti (*Critical Terms for Literature Study*, 1995) uveduća Franka Lentricchije Thomasa McLaughlina Greenblatt zaključuje:

Umrjetnost je važan agens (...) u prijenosu kulture. Ona je jedan od načina na koji s narastaju na narastaju bivaju pripojene uloge prema kojima se osmukaršta i žena očekuje da uzorkuju svoje živote. Jer velike umrjetnине nisu neutralne postupke postaje u oproku kulturne grade. Nešto se dogada objektivno, uverjenjima i praksama kada bivaju predstavljene, iznove predane i izvedene u književnim tekstovima, nešto često nepredviđljivo i uznemirjuće.⁶

³ Inv. „The stance that seemed to come naturally to me as a green college freshman in mid-twentieth-century America seems to have been almost literally unthinkable to the smug dour philosophical minds of late sixteenth-century England. (...) I am not arguing that atheism was literally unthinkable in the late sixteenth century but rather that it was almost always thinkable only at the thought of another. This is one of its attractions as a smear; atheism is always a characteristic mark of otherness.“

⁶ Jev., "Art is an important agent (...) in the transmission of culture. It is one of the ways in which the roles by which men and women are expected to perform their lives are communicated and passed from generation to generation. For great works of art are not neutral relay stations in the circulation of cultural material. Something happens to objects, beliefs, and practices when they are represented, reimagined, and performed in literary texts, something often unpredictable and disturbing."

2

Medurim, za Stephena Jaya Greenblatta i nove historiste često spominjan povijesni razvrstaj djela, u našem slučaju američkih i europskih novopovijesnih romana, unutar same znanosti o književnosti još uvijek je „trenutak izgubljenih obrazaca“ (*"a moment of paradigms lost"*).

Pripovjedač kao tvorac „javne povijesti“

Sličnost između derridovske teksualne dekonstrukcije (*déconstruction*) i (književnoga) novog historizma ogleda se i u tome da oba smjera, za razliku od barthesovskih novokritičarskih nastojanja (*Nouvelle Critique*) i saussureovske strukturalne lingvistike (*Structural Linguistics*), prilaze razradi romanâ „izvana prema unutra”, tj. zasnivaju na njihovoj svojevoj „internalizaciji”. Pogotovo u slučaju (britanskih) viktorijanskih romana, kod kojih novi historisti drže da staleska usmjerenošć teksta i njegovoga „točka recepcije” (“point of reception”) ni u kojem slučaju ne mora biti podudarna s podrijetlom teksta ili književnika samoga, odnosno s onim što nazivaju njegovom „ročkom podrijetla” (“point of origin”), možemo „gospodarstveno” govoriti o i raznorodnim „rubnim” okolnostima i njihovim uplivima na samoga pisca. Primjerice, valja se osvrnuti ne samo na životopisne književnikove podatke ili one o općemu društvenom životu devetnaestostoljećne i rane dvadesetostoljećne Engleske već i na natički skupno pojedinačnoga djela, odnosno njegova jedino- ili viševećernjak i mogući pretisak kao dokaze omiljenosti, te na (su)donski dotičnoga djela na spram drugih onodobnih (ne)književnih tvorevinâ. Znakovite su stoga riječi Pierreja Bourdieua: „Razumijevanje književničkih i umjetničkih praktika i ne samo njihovih proizvoda podrazumijeva shvaćanje da su oni rezultat susreta dviju povijesti: povijesti pozicije koju zauzimaju i povijesti njihovih dispozicija” (“To understand the practices of writers and artists, and not least their products, entails understanding that they are the result of the meeting of two histories: the history of the positions they occupy and the history of their dispositions”).

Govoreći o mijenjama u francuskom devetnaestostoljetnom društvu pro-
izročenima općeeuropskim nastankom gradova, srednjostaleškoga grada

⁴⁴ „Strukturna lingvistica u SAD-u nastala je zapravo sredinom 20. st. u praksi Edovaldameričkoj ethnologe Francis Boas (1858 – 1942), profesora antropologije na newyorskom Sveučilištu Columbia (Columbia University) i „na kulturnala relativizmu“ (*Cultural Relativism*), koji je sa svojim polinamcima vidio neposrednu indoeuropske polinamce gramatike za proučavanje strukture američkih indijanskih jezika, poplavljajući rješenjem vanovnokršćanskoga plemena Kwakiutl.

Bosu je dobitnik diplomskog osporavca domovinski razvoj, od neujedinstva do kulturne politike i preobrazio ga u moderno i novčano zakonomjernost svoje vlastne razvijajuće kulture. Stoga je razvoj duotek polako ustanovio razumiju njegove povijesti konstitui se razvoj „četvrti feld“ approach, koji je uveličao arheologiju, povijest, kulturnu i ljudski razvoj. Njegov su rad nastavio polj dovojne posmatrati židovskomameričkih jezuitskova, Edward Sapir i Leonard Bloomfield, a naroni, Branaud Bloch, Charles Hockett, Kenneth Pike i dr.

i radništva te prevratima 1798., 1830., 1848., i Pariskom komitatu 1871., odnosu naspram francuske (ne)književne povijesti, Tony McNally sa Sveučilišta u Sunderlandu (*University of Sunderland*) tvrdi:

Ono što se događa u devetnaestom stoljeću jest to da roman postaje povijesnim pripovješču oblikovanom stvarnom povijesku u svim nivoima. Primenjice, o čemu Balzac piše u *Ljudskoj komediji* jest prevrata i mijenjanje društvenih, državnih i gospodarstvenih uvjeta francusko-ga društva od 1789. do 1848. U stvari, Balzac romanopisac ulogu slavca srodnom s povijesničarom, smještajući priče unutar i kao dio javne povijesti. Zanimljiva pojedinstvenost u vezi s Balzacovim romanima jest to da ih često veličaju povjesničari i politički analitičari zbog njihova uvida u razdoblje o kojem pišu. Balzacov „dubok obuhvat stvarnoga stanja“ poljoprivrede nitko drugi dolzi Karl Marx. Balzac je očiti primjer kako je taj novi historizam, taj novi smisao, obavijestio europsku kulturu, i na sve navedeno ne književnike možemo promatrati kao one na koje je imao utjecaj.

Osvršću se doduše na erže, dvorce i ulja Albrechta Dürera, sa Stephen Jay Greenblatt nam posredno daje dojgov zašto su novi historici, sa snažan općenjeutjeljivo oslonali, uopće toliko skloni do (ivan)književne pojave promatrati sa što išum motrišta, tražeći među njima takve ili slične dvojnosti, i kako je moguće da jedan te isti povijesni događaj, primjerice napad na Basiliue, bude predmetom francuskoga osmaestostoljetnog (ivan)književnog veličanja, dok se tvorci novovječnih (prijevoda) ne libe nadmetnuti da je tvrdava tada bila gotovo nebranjena. Greenblatt pojasnjava:

Pod ovim drugim [složenom međugrom triju sila: umjetnikovih intencija, genra i povijesne situacije] podrazumijevamo određeni objekt reprezentacije, specifičnu strukturu ideologije i događaj koji proizvodi nešto – osobu, mjesto, instituciju, stvar, ideju ili akciju – dovoljno zapušteno da bilo predstavljeno. Niti intencija niti genr se mogu biti svedeni na tu povijesnu situaciju: određeni genr tako smaša predočuju Dürerovu crtež, može imati velikih teškoća u smještanju određenoga objekta reprezentacije, a umjetnika intencija posjeduje arsenal strategija. (...) Ukoliko su intencija, genr i povijesna situacija jednake socijalni i ideološki, ni na koju način ne treba jedinstvenost socijalno-

⁷ Inv., 'What became in the nineteenth century is that the novel becomes a historical narrative shaped by the reality of real nations. What Balzac writes about is *la condition humaine*, for example, are the numerous and changing social, political, and economic conditions of French society from 1789 to 1848. In fact, Balzac's novels do not seem to be about that at all, but they do. The reason is that he does not write history; he writes public history. One of the interesting things about the novels of Balzac is that they are often praised by historians and political analysts for their insight into the period about which they write. None other than Karl Marx praised Balzac's "deep grasp of the real situation". Balzac is an obvious example of what the German critic, in this new sense of history, European culture, but all of the art authors may be seen as having been influenced by it. Nav. pr. Tony McNelly, "Novy literaturu i evropeyskuyu kulturu", ("A New Literature in European Culture"), chm://www.sunlander.ru/arts/19th/romantism.htm.

11

ideočki jezik. Upravo suprotno, kako naznačuju Dürerovi crteži, oni su zapravo odvojene sile koje se mogu gurkati, stupiti u savez ili se žestoko boriti jedna protiv druge.⁸

Nádovezující se na Greenblatta, Brook Thomas nás o tomé kažeš

Ukoliko su sve društvene prakse ovisne promjenljivice, ne može postojati samodostatna politička vizija koju književnost odražava ili izražava. Umjesto toga, politička vizija neprestano određuje i biva određena složenim dijelom konteksta pretpostavljenog da nam pomogne kako bismo ga razumjeli. Kao ishod, niti jedan tekst ne može postići položaj izvan svoga konteksta kako bi ga odražavalo. Na dijakroničkoj razini, konteks uključuje i onaj povijesno-djelotvorni, u najmanju mjeru politički izgrađeni sačinjenici koji će?

Thomas dakle govori o tome kako ni novi historizam nije tako nepoznat, tj. da predajno proizlazi iz "staroga" razložitog američkog i britanskog historizma.

Novi historizam i viktorijanstvo

Razmotrimo naposljetku u nešto širemu povijesnom i umjetničkom sklopu i stanju u Engleskoj, te se posebno zadržimo na viktorijanskim romanima. Greenblatt će o tome zapisati:

Renesansa je Engleska imala suptilnu koncepciju odnosa između tjeskobe i oblikovanja pojedinačnoga subjekta, a njezine su vlažajuće institucije oprostom razvile pojmovne i behaviralne strategije za provedbu te koncepcije pobjudom tjeskobe i njezinom pretvorbom u zahvalnost, posluh i ljubav. Te su strategije bile podrazumijevane od svoga začetka u upravljanju predstavama i oblikovanju teksta, tj. već su obuhvaćene u kulturnim praktikama biti

⁶ I.e., "By the latter [the complex interplay of three factors the artist's intentions, genre, and the historical situation], I mean both the particular object of representation and the specific structure of ideology and events that renders something—person, place, institution, thing, idea, or action—sufficiently notable to be represented." Neither intention nor genre can be reduced to this historical situation; a given genre, as well as the particular political, economic, and social conditions of its production, may have great difficulty accommodating a particular set of representational objectives and artistic intention has an arsenal of strategies. (...) If intention, genre, and historical situation are all equally social and ideological, they may be, in effect, components of a single, integrated ideological language. On the contrary, as Dürer's design suggests, they are, in effect, separate entities that may jostle, enter into alliance, or struggle for supremacy.

only with one another." Nav. pt.: Stephen Jay Greenblatt, *Utopia Revisited:aged a racy history of utopias from the Renaissance to the present* (New York: Routledge, 1990), str. 112.
9 Learning to Cite: Essays in Early Modern Culture" (New York: Routledge, 1990), str. 112.

9) Vronkin glasi: „If all social practices are dependent variables, there can be no self-contained political vision that literature either reflects or expresses. Instead, a political vision is continually determining and being determined by a complex part of the context that is supposed to help us understand it. As a result, no text can easily achieve a position outside of its context to reflect on it. On the diachronic level, the context, including that of a historical period, is at least in part constructed of present critics." Nav. pt.: Brook Thomas, *Narrative historicism and the drama of modernity: the English stage from Restoration to the Edwardian era*, 381 A.

nima za tvorbu i uprizorenje komadâ. U tome slučaju nije bilo potrebe za posebne modifikacije radi prilagodbe tehniku korisne tjeskobe kazališta. Kazalište je uistinu virtualni stroj za razmještaj tih tehnika u razne trezore.¹⁰

Kao što je englesko preporodno glumište svojevrsna inačica *theatrona mundi*, njezina viktorijska zamjenbenica svojom slojevitosti u početku razvijala

jer opisok društvene energije s pozornicu i kroz nju bio bio jedinstvenog koherentnog, totalizirajućeg sustava. On je prevenčno bio djelomičan, razložen, konfliktan; elementi bijahu ukrizani, razdvojeni, presloženi, postavljeni jedan nasuprot drugom, određene su društvene prakse pozornicom uvećane, a druge smanjene, uvezivane, ispraznjene. Što je onda društvena energija kojoj optijeći? Moć, snažnost, spolno uzbudjenje, kolektivni snovi, ēuda, žuđnja, tjeskoba, vjersko strahopostrojavanje, slobodni intenzitet istaknuta: na određeni da nečin pitanje apsurdno, jer sve što drštivo proizvede može optjecati ukoliko nije namjerno isključeno iz optijecanja. Pod tim uvjetima, ne može postojati jedna metoda, optička slika, iscrpana i konačna kulturna poetika, kako zaključuje Greenblatt.¹¹

¹⁰ Iw., "Renaissance England had a subtle conception of the relation between anxiety and the fashioning of the individual subject, and its governing institutions developed discursive and behavioral strategies to implement this conception by arousing anxiety and transforming it through prudential practices into gratitude, care, and love. These strategies were implicated from their inception in the management of spectacle and the fashioning of text; that is, they are already implicated in cultural practices that are essential to the making and staging of plays. There was no need in this case for special modifications to adapt the techniques of literary anxiety to the theater. Indeed the theater is a virtual machine for adapting these techniques in a variety of registers." Nav. p. 12. See also Jay Greenblatt, *Shakespeare's performance of risk, desire, anxiety & regret: English Shakespearean Negotiations: The Circulation of Social Energy in Renaissance England*, nav. 4. (Berkeley: University of California P., 1988), 135-4.

rečeno. U Casinu

... i kada je napravio je našao dio Giovannija Pala Galloca. *Panorama rejtja u Srbiji*, na kojem nije opisan samo jedan dječak, i prikazano smrću, već su i napisnikom likovi tako stvarjeni, pre od srušenja. ... (*Theatrum mundi, et temporis, in quo non umanum praesupponit horum partes decretur, et ratione metiendo est traditur, sed accommodansfiguris sub oculis legimus faciem poneamus...*) — a za svijetljad je zemljovid u biloškovim likovima, raskošan u zavodu Giovannija Battiste Somassoca prema samostalu Nikole Kopernika u Mletčicama 1588.

Osim da izrada tabl. II u prenesenoj mlaženju kao „katalizator ljudskoga života“ (izv. lat. „theatrum humanae vitae“).

11. V. izvorom: „For the circulation of social energy by and through the stage was not part of a single coherent, totalizing system. Rather it was partial, fragmentary, conflictual; elements were crossed, torn apart, and disconnected, set against each other, particular social circles were magnified by the stage, others diminished or excluded, evaluated. What then is the social energy that is being circulated? Power, charm, sexual excitement, collective dreams, wonder, desire, anxiety, religious awe, free-floating intensities of experience: in a sense this question is about what, for everything produced by society can circulate unless it is deliberately excluded from circulation. Under such circumstances there can be no single method, no overall picture, no exhaustive analysis.“ (John Berger, *Ways of Seeing*, London, 1972, str. 11-12; i. e. John Berger, *Slobodan Ivić Greenblatt*, str. 5).

11

Sažetak

Rad govori o novom historizmu (*New Historicism*) ili kulturalnoj poetici (*Cultural Poetics*) koji je razmjerno široko prihvaćen 1980-ih kao odgovor na novokritičarska nastojanja promatranja književnog djela u povijesno „zrakopraznom prostoru“ i postmodernističku ustrajnost izbjegavanja veza sa suvremenom poviješću. Pokret je zapravo nastao još 1960-ih, dijelom i zbog europskog utjecaja i ugleda afričko-, azijsko- i latinoameričkih intelektualaca i sveučilišnih predavača.

Svojom glavninom rad se oslanja na postavke Stephena Jaya Greenblatta, predavača engleske književnosti na Berkeleyu, harvardskoga znanstvenika i za mnoge začetnika novog historizma, iako on nije prvi uporabio uvodne anegdote, naziv „novi historizam“, niti je u SAD-u naglasio važnost razmatranja pojmove „pišuća nacija“ ili „pišuća regija“ („writing nation“ i „writing region“).